ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)

2020. Vol. 12. Issue 1.

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Юлія Юріївна Руденко

Кандидат політичних наук, доцент,
Національна академія Служби безпеки України,
вул. М. Максимовича, 22, Київ, 03022, Україна

E-mail: uliarudenko507@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5292-5334>

Yuliia Yuriivna Rudenko

PhD in Political Science, Associated Professor,
National Academy of Security Service of Ukraine
M.Maksymovych str, 22, Kyiv, 03022, Ukraine

УДК: 323.13

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ ВИМІРИ

Received 20 April 2020; revised 17 May 2020; accepted 12 June 2020

DOI: 10.15421/352017

Анотація

Автором викладена концепція національної ідентичності, яка вміщує в себе як етнічну складову, так і громадянську (політичну складову). Акцентовано увагу на тому, що в різні історичні періоди може актуалізуватися одна з них. Стверджується, що у складі національної ідентичності країн, що використовують демократичні зразки для самоствердження, громадянська складова відіграє ключову роль.

Ключові слова: *національна ідентичність, етнічна ідентичність, громадянська ідентичність, моделі національної ідентичності, примордіалізм, конструктивізм.*

Conceptualization of the relationship of the concepts of national and ethnic identity: theoretical and practical dimensions

Abstract

It is very relevant to conceptualize the field of research that solves the problem of correlation between the concepts of "national" and "ethnic identity". Because at the terminological level there is some uncertainty in this plane. This gives rise to contradictions both at the theoretical and practical levels. The latter are realized in ethno-political contradictions and conflicts.

National identity is a collective feeling based on the belief in belonging to a nation and recognizing the majority of attributes that make it different from other nations.

National identity plays the role of a landmark in the world and creates meaningful constructs for its realization.

The system of correlations of the phenomenon of "national identity" with other types of identity is better able to realize its "tasks". Among them - tribal, ethnic, national, religious, regional, civilizational and more.

At the forefront of the hierarchy of identities is the correlation of the concepts of "national identity" and "ethnic identity" ("ethno-cultural identity").

Depending on different historical periods, human evolution was actualized in human evolution: first, the identity of the family, then the ethnic identity, and at the stage of creation of modern nations, the identity of the civil.

Among the models of national identity, scholars distinguish between the western (civic) model and the eastern (ethnic). In each of these models, a certain factor is preferred. The Western or civic model is characterized by a complex system comprising such components as the historical common territory, laws and institutions, political equality of citizens, as expressed in the current system of rights and responsibilities, community of civic culture and ideology. The ethnic or oriental model characterizes the following key components: ancestry that is understood as belonging to one's clan, national culture, language, customs.

Therefore, modern national identity in Ukraine should be formed on the basis of civic identity, taking into account the ethnic component of the Ukrainian ethnic group and all ethnic groups living in the country.

Keywords: *national identity, ethnic identity, civic identity, models of national identity, primordialism, constructivism.*

Постановка проблеми.

Феномен націотворення тісно пов'язаний з формуванням національної ідентичності. Функціонування останньої неможливо без політичної консолідації суспільства, усвідомлення ним спільної форми співжиття всіх етносів, що проживають на території країни та спільного уявлення про минуле, сьогодення та майбутнє цієї країни. Творення української політичної нації має враховувати особливості історичного шляху й сучасні етнічні реалії України. Творення, яке повинно ґрунтуватися на проекті, що буде враховувати інтереси всіх етнічних груп, що проживають на визначеній території, а не лише педалювання цінностей українського етносу, хоча останній і повинен залишатися у цьому процесі сенсоутворюючим.

Актуальність.

Задля вирішення поставленої задачі вельми актуальним є концептуалізація сфери досліджень, що вирішують проблему співвідношення понять «національна» та «етнічна ідентичність». Оскільки на термінологічному рівні існує певна невизначеність в цій площині.

Стан наукової розробленості проблеми.

Зарубіжні вчені, що залишили науковий доробок в окресленій проблематиці: Альтер П., Брубейкер Р., Дж де Вос, Габермас Ю., Гіберно М., Скопфлін Дж., Сміт Е., Хангтінгтон та інші. Вітчизняні вчені, для яких ця проблематика є предметом розгляду: Нагорна Л., Картунов О., Козловець М., Кремінь В., Рябчук М., Самчук З., Степико М., Рафальський О., Ткаченко В., Хазратова Н. тощо.

Окреслення невирішених задач.

Але, попри вагомий науковий доробок з окресленої проблематики, існує певна неоднозначність щодо змістовного наповнення окреслених у статті понять. Це пояснюються низкою чинників, починаючи від суб'єктивності поглядів автора, його належності до певної національної культури, фаху до країни походження концепцій, що пропонуються у цьому контексті. Останнє визначається належністю вчених до різних наукових шкіл. Тому **метою нашого дослідження** буде – не претендуючи на остаточні висновки, спроба систематизації наявних поглядів і формулю-

вання авторської точки зору з окресленої у статті проблеми.

Загальновизнаним визначенням національної ідентичності є визначення класика Сміта Е. Сміт Е. окреслює національну ідентичність як «підтримування й постійне відтворення певного набору цінностей, символів, споминів, міфів і традицій, що витворюють специфічну спадщину націй, та самоідентифікування індивіда з цією неповторною спадщиною й відповідними цінностями, символами, споминами, міфами і традиціями» [9].

Наявні і більш стисло-однозначні визначення. «Під національній ідентичністю мається на увазі почуття приналежності й відданості людини певній нації» [13; 15].

Гіберно М., визначає національну ідентичність як «колективне почуття, засноване на вірі у приналежність до тієї самої нації та визнанні більшості атрибутів, що роблять її відмінною від інших націй» [16, с.11].

Такі визначення не викликають заперечення, але, разом з тим деякі українські вчені, зокрема, Рябчук М., наголошує на тавтологічності більшості сучасних визначень та ефемерності теоретичних конструкцій цих визначень. (Очевидно, що і зазначені вище визначення грішать цими вадами). Однак, разом з тим, сам Рябчук М., спираючись на світові наукові авторитети згодом заперечує, що ці визначення, принаймні, є змістовними з точки зору виконання ними орієнтаційної функції і мають раціональний зміст: «на захист «безужиткового» терміну дуже добре висловився угорський учений Шопфлін Д. [17, с.479], зазначивши, що ідентичність аж ніяк не є чимось ірраціональним, навпаки – вона пропонує свою власну раціональність, виконуючи роль семантичного декодера, що полегшує нам орієнтацію в довколишньому світі» – зауважує Рябчук М. [7, с.35].

Отже, національна ідентичність відіграє роль орієнтира у навколишньому світі та створює для реалізації цього певні смислові конструкції.

Краще реалізувати «поставлені» нею задачі дозволяє система кореляцій феномену «національної ідентичності» з іншими типами ідентичності.

Як слушно зауважує український вчений Козловець М.: «ідентичність як прояв тотожності та відмінності, раціонального й ірраціонального, профанного і сакрального, емоційного й семантико-міфологічного характеризується динамічністю та процесуальністю, укорінюється у свідомості людей, моделях поведінки, соціальному позиціюванні особистості тощо. У свою чергу, суб'єктивне почуття тожсамості людини, як і об'єктивна здатність самототожності соціального суб'єкта зі спільнотами, формують колективну ідентичність. Остання презентується різними типами – родова, етнічна, національна, релігійна, регіональна, цивілізаційна та ін., які, перебуваючи в суперечливій єдності, актуалізуються залежно від умов, потреб, інтересів, перспектив соціального розвитку» [3, с.5].

Чільне місце у ієрархії ідентичностей займає співвіднесення понять «національна ідентичність» та «етнічна ідентичність» («етнокультурна ідентичність»).

Американський вчений Де Вос Дж. акцентує увагу на тому, що для багатьох громадян правових демократичних держав, особливо моноетнічних, ці дві ідентичності існують у нерозривній єдності. «Строго говорячи, – констатує він, – національність не відрізняється від етнічності». Щодо поліетнічних держав, то тут зазначені ідентичності не співпадають, бо «етнічна ідентичність» є або більш специфічною, або більш широкою ідентичністю ніж національна ідентичність» [14, с.10-12].

У цьому зв'язку, український дослідник Картунов О. свідчить, «що на Заході (начебто – авт.) етнічна ідентичність остаточно перемогла ідентичність класову і поступово починає витискати національну ідентичність. В багатонаціональних та поліетнічних державах людина дійсно може ідентифікувати себе а) з певною етнічною групою; б) з політичною нацією або в) водночас з ними обома. При цьому вона може почувати себе абсолютно комфортно. Проте у часи етнічного ренесансу і політизації етнічності представники багатьох етнічних груп починають відчувати дискомфорт, оскільки під впливом обставин або тиском певних сил мають робити вибір між двома зазначеними ідентичностями» [2, с.112]. І,

на думку Картунова О., який спирається на західних дослідників [12], це може призводити до кризи ідентичності, виникнення нових та/чи посилення старих етнонаціональних конфліктів тощо. Правовим демократичним державам, в основному, вдається знаходити виходи з кризових ситуацій, регулювати і пом'якшувати етнонаціональні конфлікти» [2, с.112].

Підхоплюючи цю тему, Сміт Е. відстоює точку зору на поділ національної ідентичності на західну або громадянську моделі, яка характеризується складною системою, що включає такі компоненти як історична спільна територія, закони та інститути, політична рівність громадян, виражена в чинній системі прав і обов'язків, спільність громадянської культури та ідеології та етнічну, або східну модель, що характеризує такими ключовими компонентами: походження, що розуміється як приналежність до свого клану, національна культура, мова, звичаї. Очевидно, що в цих моделях різні пріоритети. Якщо для концепції громадянської ідентичності – це аспекти рівноправності громадян, то для етнічної – аспекти спільності мови, традиції, релігії, звичок [9].

Що торкається типу національної ідентичності, який переважає у країнах демократичного постсоціалістичного табору, то значна група дослідників, яка спеціалізується у галузі політичного аналізу націоналізму у постсоціалістичній «новій Європі», залишається на позиціях того, що особливості національної ідентичності країн цього регіону тяжіють до етнічного типу. Зокрема, можна послатися на дослідження Брубейкера Р., Скопфліна Дж. тощо. Цікава точка зору Брубейкера Р., який вважає, що у постсоціалістичних країнах спостерігалось та спостерігається переважання у національній ідентичності етнокультурного аспекту і брак необхідних умов для актуалізації зразків громадянської національної ідентичності. Він доходить висновку, що в цих країнах створенню державності передували націоналістичні рухи, а сама держава створювалася на користь конкретної етнополітичної групи. Пояснює це він наступним чином. По-перше, універсалістська природа ідеологічних зразків комунізму, асоційованих у

більшості постсоціалістичних країн із тиском ззовні, сприяла популяризації не загальногромадянських космополітичних, а національних проєктів збереження унікальності конкретної етнічності. У таких умовах значною мірою ускладнюється виникнення громадянськості як важливого виміру національної ідентичності. По-друге, комуністична ідеологія призвела до руйнації громадянського суспільства у країнах цього типу, створивши атомізовані спільноти, засновані на відносинах недовіри та взаємної ізоляції. А тому етніонаціональні ідентичності залишилися єдиними структурами, в яких могла формуватися суспільна взаємодія на основі довіри і солідарності. По-третє, в умовах усунення комуністичною ідеологією інших ідей та цінностей етнічність лишалася єдиною (що зберіглася) формою, представленою в структурі національної ідентичності країн цього типу [1].

Саме через проблеми реалізації національної громадянської універсальної ідентичності, на нашу думку, так складно відбуваються сьогодні інтеграція України в загальноєвропейський цивілізаційно-глобалізаційний простір. Але хто знає, можливо, це, на сьогодні, запобіжник втрати Україною традиційних національних цінностей.

На підтвердження тези про переважання етнічної ідентичності над громадянською у постсоціалістичних країнах свідчать і погляди авторитетних сучасних українських науковців, які наполягають на майже збігу цих термінів. «Здебільшого поняття етнічної та національної ідентичності вживають як синонімічні. Однак, на відміну від етносу, нація – це те, що дано людині не від народження, а внаслідок власних зусиль і особистого вибору. Якщо етнічна ідентичність апіорі й апостеріорі примордіальна, то національна ідентичність апіорі примордіальна, а апостеріорі в основному конструктивістська. Якщо етнос не вибирають, то націю вибрати можна», – стверджують Рафальський О. та Самчук З. [6, с.483].

В цій праці знаходимо декілька змістовних визначень поняття «етнічна ідентичність».

Етнічна ідентичність – це змістовно склад-

не й багатокомпонентне утворення, яке включає онтологічну, емоційно-ціннісну, гносеологічну і суб'єктивно-діяльнісну компоненти.

Етнічна ідентичність – це один з найбільш усталених історичних видів соціальної ідентичності, який є результатом пізнавально-емоційного процесу самовизначення індивіда (соціуму) в соціокультурному просторі і характеризується усвідомленням своєї належності до певної етнічної спільноти, а також розумінням, оцінюванням і переживанням свого членства в ній [6, с.461].

Актуалізація етнічної ідентичності відбувається в умовах конкуренції – на думку зазначених вчених. «Етнічна ідентичність постає категорією, яка віддзеркалює усвідомлення своєї належності до певної етнічної спільноти. Вона набуває значущості й відверто загострюється здебільшого тоді, коли дві та більше етнічні групи взаємодіють і конкурують між собою. Натомість для етнічно гомогенного суспільства (наприклад, японського, монгольського, угорського, болгарського, португальського) це поняття втрачає інструментальну доцільність [6, с.460]. Етнічність набуває різних змістовних ознак лише за умов порівняння і комунікації: тільки в процесі взаємодії однієї етнічної групи (етнічного «Ми») з іншою (іноетнічними «Вони») етнічний фактор виявляє свої характерні специфічні ознаки [6, с.448].

Особливо слід підкреслити інструментальне значення знань з природи ідентичності, на якій наголошують автори: «знання особливостей і закономірностей етнічної картини світу сприяє знаходженню механізмів формування гармонійного поліетнічного суспільства. Вивчення етнічної картини світу дозволяє розкрити особливості і своєрідність мислення представників того чи іншого етносу, розширити уявлення про процеси адаптації і соціалізації, виявити внутрішні механізми розвитку етносу і його культури» [6, с.450].

За рівнем ідентифікації з етнічними спільнотами основними формами етнічної ідентичності є:

- моноетнічна ідентичність як ототожнення індивідом себе з конкретним народом;
- біетнічна ідентичність як одночасне за-

рахування людиною себе до двох етнічних спільнот;

– маргінальна етнічна ідентичність – труднощі з визначенням своєї етнічної належності до тієї чи іншої етнічної спільноти [6, с.461].

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує бачення щодо кореляції понять «етнічної» та «національної ідентичності» у роботах Кременя В. та Ткаченко В., на позицію яких пристаємо і ми. Зупинимось на їх розлогіх аргументації. Розглядаючи окреслені феномени, автори користуються терміном «етнокультурна ідентичність», в контексті його розгляду намагаючись примирити прихильників примордіалістського, конструктивістського та інструменталістського підходів дослідження національної ідентичності. Зазначають наступне: «під етнокультурною ідентичністю розуміється складний соціально-психологічний феномен усвідомлення індивідом своєї спільноти з певною етнічною групою на основі культури, а відтак психологічне переживання цієї спільноти, що набуває певних культурних форм маніфестації. Прагнення до набуття ідентичності викликане глибокою психологічною потребою людини в упорядкованості уявлень про себе і своє місце в загальній картині світу. Така єдність з навколишнім світом забезпечується механізмом інтеграції в культурно-символічний простір етнічної спільноти.

Етнос нині також розглядається двояко. В першому випадку, традиційне примордіалістське розуміння етносу представляє його як об'єктивну історичну реалію в усіх історичних модифікаціях (плем'я-народність-нація), об'єднану спільним культурним ядром. В другому випадку, конструктивістське й інструменталістське розуміння трактує етнос як «уявлену спільноту», позбавлену реальних історико-культурних основ. Відтак декларується, що нібито будь-яка людина може ототожнити себе з будь-яким етносом – це право її вільного вибору. Але якраз цей момент і є надзвичайно уразливим. Навіть сприйнявши мову якоїсь спільноти, поділяючи риси її побутової культури, вдаючись до загальноприйнятої системи символів – ми можемо бути відторгнутими, якщо прийнята нами ідентичність не відповідає загальноприйнятому образу групи,

до якої ми хочемо належати. Ідентичність – це продукт інтерактивної взаємодії як внутрігрупової, так і між групової» [4, с.279]. Аргументуючи це, автори посилаються на Хантінгтона С., адже останній стверджував: «хоча ті чи інші ідентичності в цілому й являють собою насамперед конструкти власної ідентичності, коли до цього вдаються «хто за бажанням, хто в силу необхідності, або з примусу», разом з тим люди набувають ідентичності лише тоді, коли їх приймуть у своє колі ті, хто цю ідентичність уже набув» [11, с.51].

«Таким чином сконструйована ідентичність, яка не має під собою реальних основ, не реалізує свої соціальні та психологічні функції, – продовжують свою думку автори, а відтак – втрачає адаптивний ресурс. Наприклад, як зазначав у свій час російський дослідник М.Губогло, навряд чи слов'янин зможе ідентифікувати себе з папуасом. Разом з тим ситуація, коли ідентичність людини зводиться до її генетичних і генеалогічних коренів, теж породжує не менш трагічний конфлікт – кризу й розмивання особистості. Так, неможливо визначити ідентичність О.Пушкіна поза межами російської культури, посилаючись при цьому на його генетичні ознаки» [4, с.280].

Ця складна ситуація, стверджують автори, може бути розв'язана лише за дотриманням принципу історизму. В процесі еволюції людства першою формою культурної ідентичності складали архаїчні групи на основі родових відносин, закріплених в культурних формах міфу і ритуалу. Наступний етап дав другу форму ідентичності – етнічність. Тут уявлення про родову спорідненість перейшли із розряду актуальних у розряд додаткових. Головною стала інша форма – групова ідентичність на основі спільноти мови, релігії, державності, міфів про історичну спорідненість тощо. Утворення сучасних націй супроводжувалося значущими соціальними й культурними трансформаціями, насамперед формуванням єдиної «надетнічної» громадянської культури, що, однак, дає підстави деяким дослідникам ставити під сумнів етнокультурну складову нації. Однак суть проблеми полягає в тому, що в процесі формування національної держави складаються не стільки інші, нові, скільки до-

даткові, розширені основи соціальної консолідації.

У загальному підсумку національна ідентичність зберігає у своїй структурі і «парадигму роду», і етнокультурні основи соціальної консолідації, переломлюючи їх, однак, через призму уніфікованої громадянської ідентичності» [4, с.280]. «В результаті сучасна національна ідентичність несе в собі прецедентний характер. В залежності від конкретних історичних ситуацій відбувається актуалізація будь-якого із ідентифікаційних основ і/або виникає їх симультанна (одночасна) комбінація. Частіше всього це залежить від того, який є характер реальної чи уявної небезпеки, що загрожує цілісності «одиниці виживання» [5, с.418].

«У підсумку такий підхід несе в собі значний креативний момент: еволюція історичних форм етнокультурної ідентичності не зводиться до лінійного руху від родової форми ідентичності (природної за своєю основою) до етнічної, а згодом і до національної, але являє собою нелінійний процес інтеграції й дистрибуції ідентифікаційних основ. В результаті складається ієрархічна вертикаль, різночасові складові якої мають здатність актуалізуватися і переструктуруватися під дією різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів. Саме тому ми можемо розглядати і примордіалізм, і конструктивізм не взаємовиключними методичними моделями, а такими, що взаємно доповнюють одна одну» [4, с.281]. Оскільки, цитуючи Сеннета Р., ідентичність означає «компроміс між тим, ким людина хоче бути, і тим, ким світ дозволяє йому бути. Ні бажання, ні обставини не являються єдиним фактором – мова йде про місце людини в картині, що складена із перетинання бажань і обставин» [8, с.120]. Відтак, жорстке прив'язування перспективи розвитку національної держави лише до етнічного фактору є штучним і науково не коректним [4, с.281].

Це в теорії. А на практиці? Видається, що і на практиці, теж саме – для органічної еволюційної консолідації суспільства необхідно розуміння саме цієї інтегральної концеп-

ції національної ідентичності. «Як засвідчує досвід історії, будь-яка людська спільнота чи цивілізація, що самоствердилася в історії, утверджувалися в процесі плекання особливого, притаманного лише їм ідеалу, або центральної осьової ідеї. Відповідно й кожен народ, який самоствердився в національній державі, формує власну національну ідею, головне призначення якої полягає у визначенні національно-державної ідентичності в ряду інших народів світу. Ідентичність формується на перетині національно-історичної, соціально-психологічної, соціально-культурної, політико-культурної та інших сфер. У її зміст входять усталені особливості національної культури, етнічні характеристики, звичаї, вірування, міфи, моральні імперативи тощо, що у підсумки формують особливості «національного характеру». Тут мова йде й про уявлення людей про себе, і про своє місце в світі. Якщо внутрішня складова визначається баченням народу самого себе ніби «поглядом зсередини», то зовнішні складові формуються на основі ставлення до цього народу з боку оточуючого світу, так і на власному баченні народом свого місця у світі» [4, с.298]. Цитуючи А. Тойнбі «жодна національна держава в Європі не може продемонструвати історію, яку можна було б пояснити із неї самої» [10, с.31].

Висновки.

Зважаючи на проведені вище дослідження, слід зазначити наступне – найбільш широким поняттям, що поєднує в собі і родові, і етнічні, і, в кінцевому рахунку, ознаки громадянської спільноти, є поняття національної ідентичності. У різні періоди історії на перший план виходять ті чи інші з них. Однак, для суспільства, що прагне формувати свої цінності на демократичних засадах, ключовою, у формуванні національної ідентичності, на нашу думку, повинна бути не етнічна, а громадянська складова. Етнічна теж є важливою, але у контексті можливості артикуляції всіх етнічних груп своїх цінностей та інтересів.

Бібліографічні посилання

1. Брубейкер Р. Этничность без групп. М.: Изд.дом Высшей школы экономики, 2012. 408с.
2. Картунов О. Вступ до етнополітології: Науково-навчальний посібник. К.: Інститут економіки, управління та господарського права, 1999. 245 с.
3. Козловець М. Національна ідентичність у контексті глобалізації: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.філософ.н. (09.00.03- соціальна філософія та філософія історії). К., 2010. 30 с.
4. Кремень В., Ткаченко В. Україна: ідентичність у добу глобалізації (начерки міждисциплінарного дослідження). К.: Товариство «Знання» України, 2013. 415 с.
5. Межкультурный и межрелигиозный диалог в целях устойчивого развития: Материали международной конференции, 13-16 сентября 2007 г., г. Москва / Рос. Акад гос. службы при Президенте РФ. М.: Изд-во РАГС, 2008.
6. Рафальський О., Самчук З. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства: Монографія. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 688 с.
7. Рябчук М. Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – історичні причини та політичні наслідки: Монографія. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 252 с.
8. Сеннет Р. Падение публичного человека. М.: Логос, 2002. 424 с.
9. Сміт Е. Національна ідентичність. Київ: Основи, 1994. 224 с.
10. Тойнбі А. Постижение истории. М.: Прогрес, 2009.
11. Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности. М., Издательство АСТ: ООО «Транзиткнига», 2004. 635 с.
12. Black C. Canada's Continuing Identity Crisis. Political Affairs, 1995. № 3.
13. Boerner P. (ed) Concept of National Identity. Baden-Baden, 1986
14. De Vos G. (ed) Ethnic Identity. N.Y., 1978.
15. Gillis J. (ed.) Commemoration: the Politics of National Identity. Princeton (N.Y.), 1994.
16. Guibernau M. The Identity of Nations. Cambridge: Polity Press, 2007.
17. Shoepin G. Identities, politics and post-Communism in Central Europe. Nation and Nationalism. № 9(4). С.477-490.

References

- 1.Brubejker R. Etnichnost bez grupp. M.: Izd.dom Vyshej shkoly ekonomiki, 2012. 408s.
2. Kartunov O. Vstup do etnopolitologiyi: Naukovo-navchalnij posibnik. K.: Institut ekonomiki, upravlinnya ta gospodarskogo prava, 1999. 245 s.
3. Kozlovec M. Nacionalna identichnist u konteksti globalizaciyi: Avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya d.filosof.n. (09.00.03- socialna filosofiya ta filosofiya istoriyi). K., 2010. 30 s.
4. Kremen V., Tkachenko V. Ukrayina: identichnist u dobu globalizaciyi (nacherki mizhdisciplinarnogo doslidzhennya). K.: Tovaristvo «Znannya» Ukrayini, 2013. 415 s.
5. Mezhhkulturnij i mezhreligioznyj dialog v celyah ustojchivogo razvitiya: Materiali mezhdunarodnoj konferenci, 13-16 sentyabrya 2007 g., g. Moskva / Ros. Akad gos. sluzhby pri Prezidente RF. M.: Izd-vo RAGS, 2008.
6. Rafalskij O., Samchuk Z. Civilizacijni perehrestya suchasnogo suspilstva: Monografiya. K.: IPiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrayini, 688 s.
7. Ryabchuk M. Dolannya ambivalentnosti. Dihotomiya ukrayinskoyi nacionalnoyi identichnosti – istorichni prichini ta politichni naslidki: Monografiya. K.: IPiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrayini, 252 s.
8. Sennet R. Padenie publichnogo cheloveka. M.: Logos, 2002. 424 s.
9. Cmit E. Nacionalna identichnist. Kiyiv: Osnovi, 1994. 224 s.
10. Tojnbi A. Postizhenie istorii. M.: Progres, 2009.
11. Hantington S. Kto my? Vyzovy amerikanskoj nacionalnoj identichnosti . M., Izdatelstvo AST: ООО «Tranzitkniga», 2004. 635 s.
12. Black C. Canada's Continuing Identity Crisis. Political Affairs, 1995. № 3.
13. Boerner P. (ed) Concept of National Identity. Baden-Baden, 1986
14. De Vos G. (ed) Ethnic Identity. N.Y., 1978.
15. Gillis J. (ed.) Commemoration: the Politics of National Identity. Princeton (N.Y.), 1994.
16. Guibernau M. The Identity of Nations. Cambridge: Polity Press, 2007.
17. Shoepin G. Identities, politics and post-Communism in Central Europe. Nation and Nationalism. № 9(4). S.477-490.